

Az „altera pars”

Megjegyzések a dokumentációs és könyvtári szoftverek kérdéséhez

Tóth Dezső töprengéseit (TMT 33. köt. 3. sz. 1986. p. 139–140.) két megjegyzéssel szeretném kiegészíteni. Az egyik a programok készítésére vonatkozik:

Ahogy a személyautó vezetőjének nem feladata a járműtervezés, úgy nem feladata a dokumentátor-nak vagy a könyvtárosnak a programkészítés. A dokumentációs és könyvtári célú programrendszerek készítése gyakorlott és profi programozóra váró feladat. Nem számítástechnikai szakember – autodidakta módján – ritka kivételektől eltekintve nem oldhat meg egy ilyen feladatot kielégítően. Különösen nem az információkeresés, a szabványos állománymegjelenítés céljaira készülő programrendszerek esetén, de ugyanez elmondható a kölcsönzésnyilvántartásról vagy a gyarapításról is. Még a mikroszámítógépek esetében is nagy programozási tapasztalat szükséges ahhoz, hogy az elkészült programrendszer kényelmes, gyors, nagy tárolókapacitású, ugyanakkor a bibliográfiai, katalogizálási és egyéb szabványok előírásainak megfelelő legyen. Aki pedig mindennek eleget tesz, már nem dokumentátor és nem könyvtáros, hanem programozó, s ez utóbbiból jobban is megél, tehát nem is marad már dokumentátor vagy könyvtáros. Nem kétséges, hogy egész egyszerű részrendszereket laikusok is el tudnak készíteni, de ezek sohasem lehetnek versenyképesek – hangsúlyozom: a ritka kivételektől eltekintve, amikor rejtett tehetségek megnyilvánulásairól van szó – a professzionális szoftvertermekkel.

A probléma nem az, hogy a könyvtárosok nem készítik el elégetően szükséges mikroszámítógépes programjaikat, hanem az, hogy nincs még meg az együttműködés a számítástechnikai és a könyvtáros, dokumentációs szakemberek között. A könyvtárosoknak és a dokumentátoroknak nem a magas szintű programnyelvet kell megtanulniuk, hanem azt,

hogy a saját problémájukat pontosabban tudják megfogalmazni. Ezt nem annyira a szakértelmük hiánya, mint inkább az akadályozza, hogy a manuális munka lazább meghatározásokhoz szoktatja az embert [1]. E lazaság felszámolására azonban nem programozni kell megtanulniuk, bár kétségtelen, hogy közeledniük kell valamennyire a számítástechnikához. Ugyanez fordítva is áll: a számítástechnikai szakembereknek a rendkívül nagy felhasználói komfortot igénylő dokumentációs és könyvtári típuszoftverek világa túlnyomórészt ismeretlen terület. A legtöbb ajánlott programcsomag ismertetésébe csak bepillantva meggyőződhetünk erről. Ahogy egy személyautó ismertetőjében sem szükséges a hengerek és a tengelyek méretezésével összefüggő adatokat közölni, a felhasználót sem érdeklik különösképpen a fájlszerkezet részletei. Az viszont sokkal inkább, hogy pl. milyen rendezettségben képes a program megjeleníteni a könyvtári katalógusokat?

Mindaddig, míg e közeledés nem valósul meg, amíg a valóban használható mikroszámítógépes könyvtári és dokumentációs célú programrendszerek készítésében nem működnek együtt a számítástechnikai és a könyvtáros/dokumentátor szakemberek, nem számíthatunk arra, hogy e probléma megoldódik. E megoldás legfontosabb előfeltétele, hogy kellően általánosítva az összes dokumentációs, információkeresési és egyéb könyvtári igény pontos, algoritmizálásra érett megfogalmazása megtörténjen. Ezt végezhetik el a dokumentációs és könyvtáros szakemberek, mert ezt helyettük senki sem tudja megtenni. A programokat majd megírják – náluk bizonyára jobban – a szakember programozók [2, 3, 4, 5].

A szóban forgó típuszoftvereknek több száz felhasználójára lehet számítani. Ez a felhasználói „piac” ma még jórészt feltáratlan, s nem készültek

el nálunk sem a megfelelő, kereskedelmi forgalomban kapható programrendszerek (erről számolnak be a kérdéssel foglalkozó külföldi publikációk is [1, 6, 7]). Az olyan szoftvertermékek például, mint a Commodore-hoz készült Superbase, vagy az olyan rendszerek, mint az IBM-mikroszámítógépeken és a velük kompatibilis változatokon használható dBASE, a külföldi megnyilatkozások alapján egyértelműen alkalmatlanok az információkeresési, katalógizálási, bibliográfiai munka automatizálására [6]. Ezek állandó mezőhosszúsággal dolgoznak, elsősorban a rekordtípusok közötti logikai kapcsolatokra épülnek, bennük az ún. "eljárás" jellegű kezelésmód uralkodik. Velük szemben a dokumentációban igényelt, szöveges adatokat kezelni képes programokban nincsenek vagy alárendeltek a rekordtípusok és a közöttük levő kapcsolatok, bennük elsősorban a "lekérdező" jellegű kezelésmód uralkodik, a tájékozódás alapja nem a rekord helye és neve, hanem a szöveg tartalma [8]. Megtévesztő volna azt gondolni, hogy az e téren felvetődő programozási nehézségeket laikusok akárcsak mikrogépeken is úgy megoldhatják, hogy a rendszer a rutinszerű feldolgozó munkában kényelmesen használható is legyen.

A helyzet megváltozása hosszú folyamat lesz. Az első lépések közé tartozik a megfelelő szoftverpiac kialakítása, hogy éppen a legrátermettebb számítástechnikai vállalkozások ismerjék fel: van itt olyan "piaci hézag", melyet érdemes praktikus, kereskedelmi forgalomra érett típuszoftverrel betömni. És az első lépésekhez tartoznék az is, amit egy döntéselőkészítő tanulmányunkban már ez év elején javasoltunk [9]: központi könyvtári és dokumentációs célú szoftvernyilvántartásra van szükség, úgy, ahogy ezt az Egyesült Államokban az OCLC csinálja; Tóth Dezső javaslatai között is hasonló szerepel.

A másik megjegyzésem a TUDOR programcsomagra vonatkozik. Ezt az információkereső és bibliográfiai típuszoftvert nem gmk készítette, hanem az Országos Széchényi Könyvtár fejlesztési csoportjának munkatársai az OMFB anyagi támogatásával, azért hogy a könyvtáros és dokumentációs szakemberek a könyvtári szoftver nélkül beszerzett Commodore-64 mikroszámítógépeken [10] elkezdhesék a megismerkedést információkeresésre, katalógizálásra, szelektív információszolgáltatásra, növekményszolgáltatásra, tehát általában tematikus, tartalom szerinti információkezelésre alkalmas szoftverfajtával. Hogy feloldjuk a könyvtárosok szorongását az újtól, hogy megszokják és átlássák ennek a gépesítésnek a természetét, felismerjék: igenis értenek hozzá. Kis gyakorlattal ugyanis mindazt pontosan meg tudják majd fogalmazni, ami valóban kell

nekik, s amit a gyakorlott — hangsúlyozzuk: csakis a gyakorlott — programozó majd megcsinálhat nekik, állandó, tevékeny együttműködésben, szellemi visszacsatolásban velük, mert e nélkül a csoportmunka nélkül ezek a típuszoftverek kifogástalan minőségben nem készülhetnek el. Ezt most már, a TUDOR elkészítése után, tapasztalatból is tudjuk. Feltételezzük, hogy ugyanezek a — lényegében inkább altruista, a "nemzet csinosítása" kategóriába tartozó — szempontok jellemzik az eddig elkészült hasonló termékeket is, mint pl. a szombathelyi tanárképző főiskola KAPCSOK programrendszerét. Hiszen a Commodore-64-gyel nem megoldani lehet a könyvtárak problémáit, hanem megismerni!

Aki a TUDOR-ral dolgozik egy ideig, nemcsak azt látja majd világosabban, milyen korlátai vannak a Commodore-64 számítógépnek a könyvtári és dokumentációs információkereséskor, hanem azt is pontosabban fogja tudni, hogy neki mire van szüksége egy nagyobb teljesítményű mikroszámítógépen. Olyan pontosan tudja majd, amilyen pontosan ezt egy számítástechnikusként is tudnia kell, s ezért egyetlen programozó sem tudja majd megtéveszteni valamilyen felületes, csak nagyon korlátozott célokra megfelelő programokkal.

A TUDOR ára előreláthatóan egyáltalán nem lesz tetemes, hanem éppen fordítva. Azt szeretnénk, ha tízezer forint alatt lenne, hogy minden könyvtár, még a legkisebb is meg tudja venni. Ha valakinek némi fogalma van arról, milyen munkaigényes egy valódi információkereső típuszoftver, akkor tudja, hogy ezért az árért egy ilyen rendszer jóformán ingyen van.

A TUDOR elkészítésével — távlatilag — az volt a célunk, hogy megfogalmazhassuk mindazokat az igényeket, amelyek az ilyen típusú szoftvertermékek iránt támaszthatók. Elsősorban azért, hogy ezt közreadva, hozzájáruljunk a jövő mikroszámítógépeihez készülő, a könyvtári és dokumentációs problémákat valóban megoldani képes szoftvertermékek használhatóságához.

Irodalom

- [1] Microcomputers for libraries. How Useful are They? Ed. by BEAUMONT, J., KRUEGER, D. Ottawa, Canadian Library Association, 1983. 124 p.
- [2] BURTON, P. F.: Microcomputer application in academic libraries. London, British Library, 1983. 132 p. (Library and information research report; 16.)
- [3] GATES, H.: Library software for microcomputers. — 2nd ed. — Oxford, 1984. 78 p.

- [4] KESNER, R. – JONES, C. H.: Microcomputer application in libraries. London, Aldrich, 1984. 288 p. (Studies in library science; 8.)
- [5] A directory of library and information retrieval software for microcomputers. Aldershot: Gower, 1985. 64 p.
- [6] EVERSBERG, B.: Bibliothekarische Software für Mikrocomputer. Beobachtungen zur Marktsituation mit annotierter Übersicht. = Bibliotheksdienst, 1985. 7. sz. p. 587–594. (Magyarul: Mikroszámítógépen használható információkereső programrendszerek. Piaci áttekintés. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 33. köt. 2. sz. 1986. p. 88–90.)
- [7] STUART, J. E. – WHEATLEY, M. I.: The use of microcomputers in interlibrary lending. = Interlending and Document Supply, 13. köt. 3. sz. 1985. p. 63–70.
- [8] HALASSY, Béla: Adatbázisok kezelésének alapvető kérdései. Budapest, KSH Nemzetközi Számítástechnikai Oktató és Tájékoztató Központ, 1978. p. 82–83.
- [9] SZÜCS Jenőné [et al.]: A könyvtári mikroszámítógépek szoftverellátása. Budapest, OSZK, 1985. (Kézirat)
- [10] GERŐ Péter – BODOR Tibor: Felhasználói fejlesztőrendszer. = Magyar elektronika, 2. köt. 5. sz. 1985. p. 31–35.

Szücs Jenőné
(OSZK)

